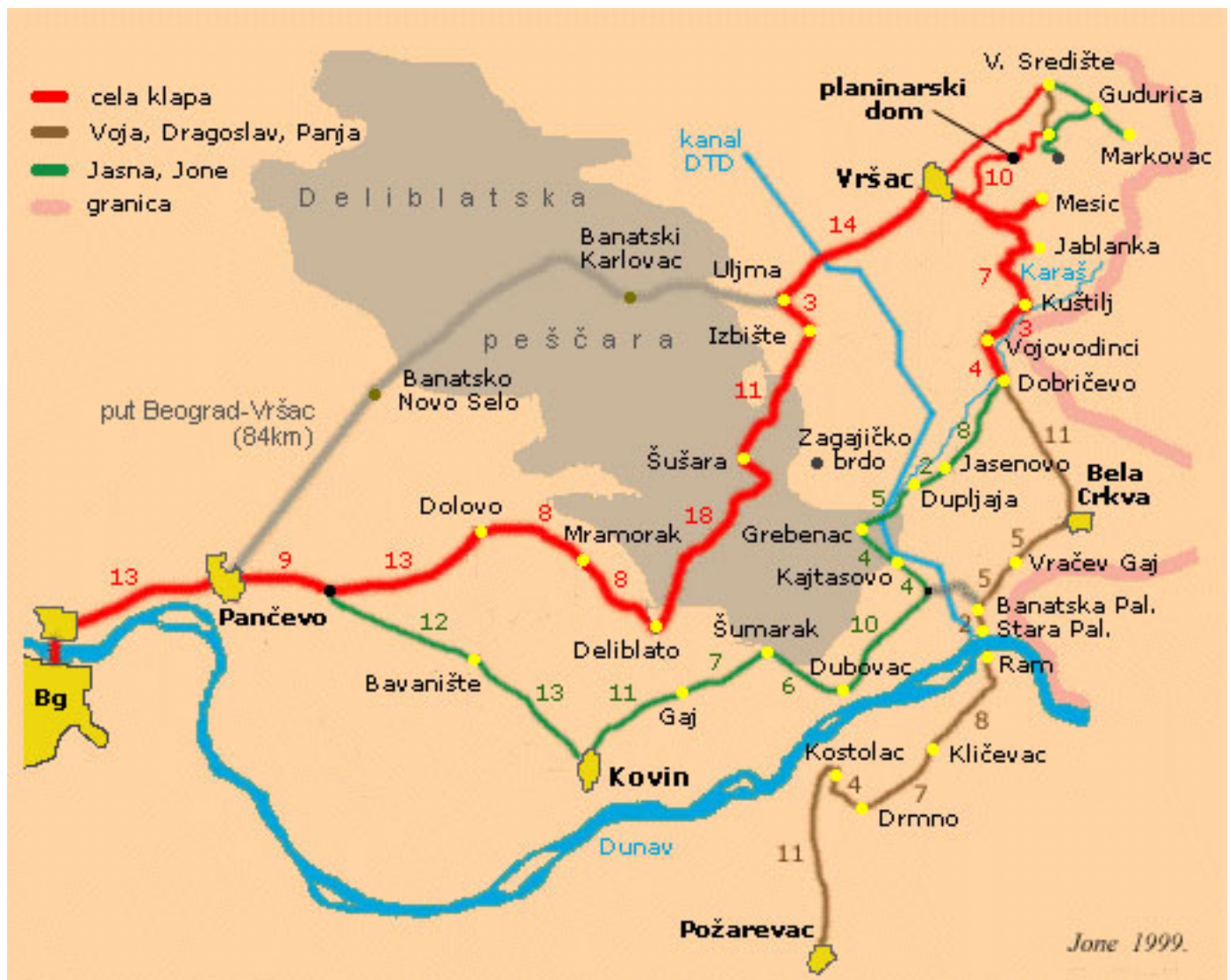

Tridesetih let XX veka v Kraljevini SHS bilo je migracije slovenskega prebivališča iz rodne Slovenije v Banat, v Belu Crkvi. To so bili Slovenci različnega poklica in stroke: visoka vojana lica, carinici, železničari, finance, avijatičari, zidarji in še drugih strok. Nekateri od njih so preživelu ujetništvo v Drugi svetovni vojni v Nemčiji. Veliko število njih je do kraja življenja ostalo v Beloj Crkvi. Danes v Beloj Crkvi živijo njihovi potomki in tudi oni so poročeni in živijo v mešovitem braku.

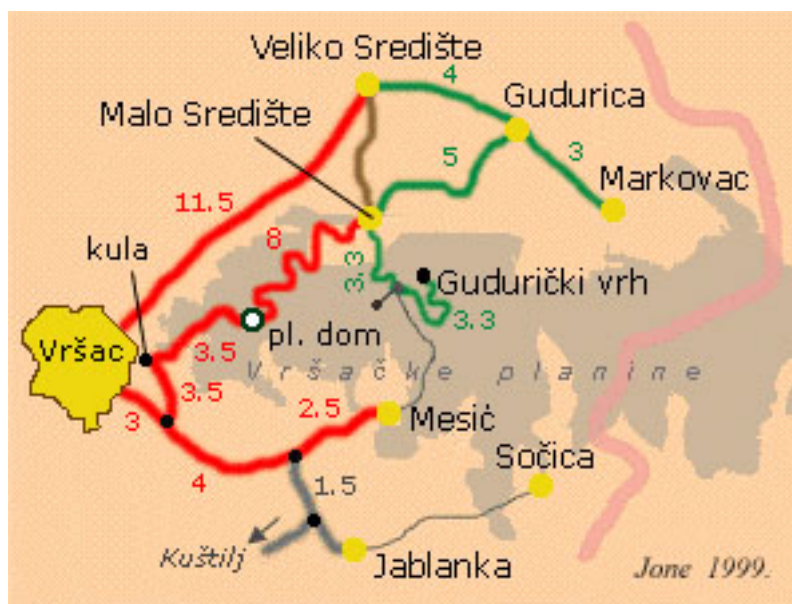
Poznane in ugledne družine so: KOBAL JANEZ, ZGAGA BRUNO, BERNARD (LUKAŠEV) JOZEFINA, TAVČAR (STAMENKOVIĆ) SILVIJA, ČELOFIGA (RISTIĆ) KATARINA, GRMEK (MOGOŠ) EMILIJ, KRESE MARTIN in drugi.

Sa vrha sam se istim putem vratio do manastira Središte, ovog puta daleko brže jer se nizbrdo uglavnom moglo voziti. Nisam propustio da ponovo predahnem pored crkvice i izvora, a onda sam se zaputio na sever. Spust do centra Malog Središta je bio lepa vožnja između kućica i dvorišta koji su na onom nagibu ponovo ostavljali utisak nekog planinskog sela.

U centru se kod blistavo bele rumunske crkve ponovo izlazi na asfalt, a valja još savladati kratku uzbrdicu da bi se izašlo na suprotnu stranu sela i raskrnicu. Levo se može za Veliko Središte, a ja sam krenuo desno, ka selu Gudurica. Odavde je počeo i najlepši deo izleta. Put je vrlo uzan ali bez saobraćaja (do Gudurice samo dva-tri automobila i isto toliko motociklista), i ide po ramenu brda, kroz dugačke vinograde. Tako se može uživati i u grožđu i u neometanom pogledu u daljine.

U mirnom vazduhu se jasno moglo čuti kako po vinogradima bubri: svakog časa bi po neki grozd postao zreo i kvocao je važno nad svojim jedrim kuglicama kao kokoška nad jajetom. Kvocanje je privlačilo berače, i oni su se uvek nalazili na mestima gde se najviše galamilo.

A onda je došlo savršenstvo bez ogrebotine: blago popodnevno sunce, dugačke senke, nizbrdica taman toliko nizbrdna da se ne mora baviti ni okretanjem pedala ni formalnostima vezanim za kočenje. Umesto toga se može u jednoj ruci držati grozd, a drugom zablejano štrpkati po njemu dok se na visokoj barskoj stolici plovi pučinom očešljanom u redove, dok se jedri vrhom sporog i pitomog talasa širokih pleća. To jest, stolica plovi, i telo plovi - a glava se ne kvasi. Ona je u onom uzanom plavom prostoru između čokota i sunca u kome se rađa vino, i iz koga to vino onda preliva i puni grozdove. Tako se biva opijen bez čaše i pijan bez bokala. I samo zbog ovih pola sata vredelo bi doći ovamo, doći i sledećeg septembra, i onog posle njega, i svih drugih septembara.

Vinogradi su kao ogromne gusenice puzili ka Gudurici u potrazi za boljom pašom. Uzmičući pred sve dužom senkom koja je silazila iz Vršačkih brda, nosili su sa sobom i berače, tamne buvice u gustom zelenom runu. Mogao sam da zamislim kako ovi svakog dana ulaze među čokote negde kod Velikog Središta, ili možda čak kod Vršca, a posle bivaju odneti do Malog

Središta, Markovca, ili ko zna već na koje mesto sa koga se posle treba dugo vraćati kući. Kretanje vinograda sam i sâm mogao da osetim, i mene je odnosilo - a biće da sam biciklom golicao više nego što je trebalo, jer me je na kraju streslo u Guduricu.

Ovo mesto ima romantičnu glavnu ulicu sa parkom, crkvom, školom i nekoliko starih i lepih fasada. U njemu je tokom II Svetskog rata, a i posle, živela velika grupa Slovenaca koji su tu bili smešteni kada su morali da napuste svoj zavičaj.

Ispred parka sam skrenuo desno i zaputio se raspevanim putem na kraj sveta, do sela Markovac iza koga nema ničega osim rumunske granice.

Posle Drugog svetskog rata od napuštene nemačke imovine i zemlje dobijene agrarnom reformom stvoren je zemljišni fond za nove doseljenike i mesne agrarne interesente.

Godine 1948. iz Slovenije je doseljeno 63 porodice iz opština Trbovlje, Celje, Novo Mesto, Rakek, Krško, Litija i Ljubljana. Većina se vratila. Iz Makedonije iz opštine Kriva Palanka 1947. naseljeno je 18 porodica a iz Bosne iz okoline Jajca 8 porodica 1946.godine. Ovo su podaci iz knjige Geografske monografije vojvođanskih opština mr Lazara Lazića. Po Milanu Miloševu u Veliku Gredu je nakon II svetskog rata došlo ukupno 156 porodica i to: iz Banata 6, Bosne 13, Like 1, Korduna 4, Slovenije 105 i Makedonije 27 porodica. Od ovog broja 134 su doseljeni sa pravima spoljnih kolonista, a 22 porodice su autokolonističke. Prva grupa doseljenih došla je iz Slovenije s jeseni 1945.godine. Po Miloševu iseljeno je 80 slovenačkih porodica koje su se vratile u stari kraj i 2 makedonske porodice. Doseljeni stanovnici bavili su se uglavnom zemljoradnjom ali bilo je i rudara, krojača, mesara, kovača, stolara, trgovaca, najviše među Slovencima.

Zadrugarstvo u Velikoj Gredi datira od 1910. godine kada je osnovana kreditna zadruga sa 58 članova. Posle Prvog svetskog rata osnovana je "Seljačka ispomoć", a postojala je i filijala novosadske "Agrarije", Njihovi članovi bili su isključivo Nemci. Kolonisti Srbi su u tom periodu osnovali Agrarnu zajednicu koja je postojala sve do Drugog svetskog rata.

Posle Drugog svetskog rata osnovane su seljačke radne zadruge - prve dve su osnovali Slovenci 1946. godine. Njima su se pridružili Makedonci i unutrašnji kolonisti. Prva SRZ "Tone

Vidmar Luka " imala je 38 učlanjenih domaćinstava sa oko 600 juatara zemlje, a druga "Stanko Rozman" 30 učlanjenih domaćinstava sa oko 500 jutara zemlje i odgovarajućim poljoprivrednim inventarom. Od ove dve zadruge nastaje 1947. jedna pod imenom "Internacionala", zatim menja ime 1951. u "Triglav". Postojala je i Seljačka radna zadruga "Maršal Tito" osnovana 1947. od strane kolonista doseljenih posle Prvog svetskog rata: Ova zadruga menja ime u "2. oktobar".

Juna 1945. osnovana je Nabavno-prodajna zadruga koja je 1956. postala Zemljoradnička zadruga.